

LESZ-E A MAGYAR NYELV A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN “LINGUA FRANCA”?

DR. MARÁCZ LÁSZLÓ (AMSZTERDAMI EGYETEM)

A magyar nyelvet nyolc különböző kárpát-medencei országban beszélik: Magyarország, Ukrajna, Románia, Szlovákia, volt jugoszláv tagállamok Szerbia, Horvátország, Slovénia, és Ausztria. Ezeknek az országoknak területei szomszédosak Magyarországgal, a Kárpát-medencéhez tartoznak: Felvidék (Szlovákia), Kárpátalja (Ukrajna), Erdély (Románia), Vajdaság (Szerbia) Pannoniai Horvátország (Horvátország), Muravidék (Szlovénia), Burgenland (Ausztria). A fenti területeket etnikailag vegyes közösségek, magyarok, illetve nem magyarok lakják. A határon túli magyarokat “kisebbségként” tartják számon azokban az országokban ahol laknak.¹ A legtöbb esetben azonban többséget alkotnak azokon a vidékeken ahol élnek.

Bármilyen legyen a Kárpát-medencének a területi felosztása mindazok a földrajztudósok, akik foglalkoztak a Kárpát-medencével azt állítják, hogy ez a terület szociálisan, kulturálisan és nyelvészetileg összetartozik. Utalok kitűnő tanulmányokra, amelyek alátámasztják ezt a nézetet. A Kárpát-medence Smith értelmében (1991, 172) egy úgynevezett ’kulturális térség’. Így indokolt a Kárpát-medencét egységként tanulmányozni, holott néhány esetben az etnikai kapcsolatok átvágnak a kárpát-medencei határokon.² E tanulmányban amellett érvelek, hogy a magyarság még mindig többségben van a Kárpát-medencében. Ez annak tulajdonítható, hogy a magyarok a Kárpát-medencében etnikai szempontból többségben vannak. Smith (1991, 11-13) szerint a nemzeti önazonosságtudat kelet-európai modellje 'etnikai' a 'civil' nyugat-európai modellel ellentétesen. Ennek két fontos következménye van. Először is, a nemzet egy olyan közösség, aminek van közös származástudata, és amelyhez minden egyén szervesen kapcsolódik. Másodsor, azt a szerepet, amelyet a nyugati civil modellben a jog alkotja, az etnikai modellben az ősi kultúra, valamint a nyelvek és hagyományok alkotják. Emiatt központi szerepet játszottak szótárírók, bölcsészek, néprajzosok a kelet-európai és ázsiai korai nemzettudat ébresztésében. Utalva Smith-re (1991, 11-13, 20) elfogadhatjuk azokat az állításokat, hogy Közép- és Kelet-Európában az ősi nyelvek és kultúrák határozzák meg az etnikai önazonosságtudatot; és hogy ezek a jegyek erősen kapcsolódnak a nemzeti önazonosságtudathoz. Tehát a magyar nyelv ismerete és az etnikai magyarság között erős kapcsolat áll fenn. Minden etnikai magyar beszéli és használja a magyar nyelvet ebben térségben. A magyar önazonosságtudatának a jegye a Kárpát-medencében az, hogy minden magyar ismeri a magyar nyelvet.³ Természetesen nem minden magyar nyelvet beszélő etnikai magyar és nem minden etnikai magyar beszéli a magyar nyelvet. Például

---

1 (Chászár 1982); (Galántai 1992).

2 Lásd (Kollányi 2005) és az ott használt forrásmunkákat; (Kocsis 2005); (Kocsis – Kocsis-Hodosi 1995); (Rónai 1945).

3 Lásd (Maráczi 2007)

vannak olyan romák, akik csak magyarul beszélnek, de nem etnikai magyarok. Kétnyelvű beszélők, akik magyarul is tudnak például etnikai románok Erdélyben beszélnek magyarul, de nem etnikai magyarok. Vannak olyan etnikai magyar közösségek, mint a moldovai csángók már nem beszélnek magyarul csak románul tudnak. Ezek a közösségek magukat azonban magyar eredetűnek tartják. Attól eltekintve, hogy ezek az esetek kivételt alkotnak, Smith-nek a Közép- és Kelet-Európára vonatkozó megfigyeléseitől ezeket az állításokat mégis érvényesnek tartom. Smith-nek az általánosítását a következőképpen lehet levezetni.

Smith Általánosítása Közép- és Kelet-Európára:

- ha *X* etnikai csoporthoz tartozol akkor *X* nyelvet beszéled, a fordítottja nem igaz.

A fenti általánosításból következik, hogy minden etnikai magyar a Kárpát-medencében magyarul beszél.⁴

Attól eltekintve, hogy a magyar nyelv státusza jogilag feltételekhez van kötve és korlátozva van nyelvpolitikailag, a magyar nyelv több elismerést élvez európai keretben.⁵ A kommunizmus bukása után a belső és a határokon átívelő közterület szabad lett. Ahhoz, hogy beszélők társalogjanak, szabadon választhatják azt a nyelvet, amelyen szeretnének kommunikálni. Továbbá az Európai Tanács által nemrég elfogadott egyezmények, az úgynevezett Regionális és kisebbségi nyelvek európai chartája (1992) és a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (1995) biztosítják a kisebbségi nyelvek szabad használatát.⁶ Ezeket az egyezményeket eddig még nem ágyazták be az Európai Unió jogi keretébe, de egyértelmű, hogy ezek az egyezmények fontos szerepet játszanak Európa további liberalizálásában és Közép-Európa európaizálásában. Emiatt a közép-európai magyar közösségek támogatni fogják a térség további európaizálását.⁷ Ez a nézet ütközik a nacionalista jog gyakorlással, főleg Romániában és Szlovákiában. A nacionalista politika a magyar nyelvvel szemben csak akadályozni, illetve késleltetni fogja a magyar nyelv szabad használatát. Az európaizálás miatt a magyar nyelv erősíteni fogja helyzetét Közép-Európában, pontosabban a Kárpát-medencében, ahol a magyarság többségben van. A magyarnak van esélye, hogy a jövőben regionális kommunikációs nyelvvé, a Kárpát-medence "*lingua franca*"-vá fejlődjön.

1. Magyarok a Kárpát-medencében

A Kárpát-medencében a magyarok a következő nyolc különböző országban laknak.⁸

---

4 Lásd Marác (2007) ezért az állításért.

5 Lásd Brubaker et. al. (2007); (Csérgo 2007); (Kontra – Hattyár 2002).

6 Lásd (Trifunovska 2001).

7 Vesd össze azt a sok dokumentomot, jelentést, amelyeket a Kárpát-medencei magyar közösségek ebben a szellemben kiadtak (Bárdi – Éger 2000) és Ankerl (2004) írásait.

8 Lásd (Kocsis – Kocsis-Hodosi 1995); (Kocsis (szerk.) 2005).

1. Táblázat: Etnikai magyarok a Kárpát-medencében

	Kárpát-medence	Összesen
Magyarország	10.360.000	
Szlovákia	710.000	
Ukrajna	200.000	220.000
Románia	1.930.000	2.100.000
Volt- Jugoszlávia (Szerbia, Horvátország, Szlovénia)	455.000	465.000
Ausztria	5.000	70.000
Összesen	13.660.000	16.515.000

A táblázatból kiderül, hogy a Kárpát-medencei magyarság össz-száma 13.660.000. A 2001-es hivatalos népszámlálási adatok szerint a Kárpát-medence etnikai megoszlása a legfontosabb etnikai csoportok szerint a következő:⁹

2. Táblázat: Etnikai megoszlás a Kárpát-medencében

Etnikai csoport	Lélekszám	Arany %-ban
Magyarok	11.706.000	39,7
Románok	5.464.000	18,5
Szlovákok	4.716.000	16,0
Horvátok	2.828.000	9,6
Szerbek	1.497.000	5,1
Ruszinok/ukránok	1.125.000	3,8
Romák	579.000	2,0
Németek	372.000	1,3
Szlovénok	82.000	0,3
Csehek	60.000	0,2
Montenegróiak	38.000	0,1
Oroszok	33.000	0,1
Bosnyákok	27.000	0,1
Egyéb	105.000	0,4
Ismeretlen	828.000	2,8

Ebből a táblázatból világosan kiderül, hogy az etnikai magyarok a Kárpát-

⁹ Lásd (Kocsis – Bottlik – Tátrai 2006: 28).

medencében még mindig többséget alkotnak, holott Kocsis, Bottlik és Tátrai (2006: 28) megállapítják, hogy a Kárpát-medencei magyarok száma a huszadik század második felében visszaesett.

3. Táblázat: A Kárpát-medencei magyarság hanyatlása

Magyarok	Lélekszám	Arány %-ban
1941	12.221.000	50
1991	12.843.000	42,5
2001	11.706.000	39,7

A szerzők szerint ez annak tulajdonítható, hogy a Kárpát-medencei etnikai magyarság természetes növekedése visszaesett. Vedd észre azonban, hogy azok a magyarok, akik a Vajdaságból illetve Erdélyből Magyarországra vándoroltak, például a Milosevic illetve Ceausescu korszakban a múlt század nyolcvanas, kilencvenes éveiben nem befolyásolják negatívan a Kárpát-medencei magyarság össz-számát, ezek a migrációk a Kárpát-medencén belül játszódtak le.

A különböző etnikai csoportok megoszlása a Kárpát-medence egyes országaiban a 2001-es népszámlálási adatok szerint a következők:¹⁰

4. Táblázat: Etnikai megoszlás a Kárpát-medencei államokban

Terület	Államalkotó nemzet aránya	Nemzeti kisebbségek aránya	Romák aránya
Magyarország	91,2	1,3	1,2
Szlovákia	85,5	11,5	1,7
Kárpátalja (Ukrajna)	80,5	18,3	1,1
Erdély (Románia)	74,6	23,8	3,4
Vajdaság (Szerbia)	65,0	26,7	1,4
Pannon-Horvátország	90,1	7,7	0,3
Muravidék (Szlovénia)	85,0	9,5	1,2
Őrvidék (Ausztria)	87,4	12,5	0,1
Kárpát-medence	83,7	11,5	2,0

Ezekből a táblázatokból azt a következtetést vonjuk le, hogy a magyar nyelv többségi nyelv a Kárpát-medencében. Mint a fentiekben kifejtettük, szoros

¹⁰ Lásd (Kocsis – Bottlik – Tátrai 2006: 29).

kapcsolat áll fenn etnikai hovatartozás és anyanyelv között Európa e térségében. Egy adott anyanyelv tudása és használata gyakran megmutatja, hogy egy adott beszélő milyen etnikai csoporthoz tartozik. Tehát Smith általánosítása szerint mindenki, aki magyarnak vallja magát magyarul beszél. A magyar beszélők száma a Kárpát-medencében azonban sokkal magasabb.

Először is, sok a két illetve több nyelvű beszélő a Kárpát-medencében. Minden egyes magyar az ország hivatalos nyelvét beszéli azokban az országokban, ahol kisebbséget alkotnak. A fordítottja is igaz lehet, nagy számú román, szlovák, ruszin/ukrán magyarul is tud, főleg azokon a területeken, amelyek a Kárpát-medencéhez tartoznak. Másodszor, nagy számú vegyes házasságok léteznek magyarok és nem magyarok között, főleg azokon a kárpát-medencei területeken, ahol magyarok laknak. Ez pozitívan befolyásolja azoknak a két illetve több nyelvűek számát, akik magyarul is beszélnek. Harmadszor, a legtöbb roma nemzetiségű a magyar kisebbségi területen magyarul beszél.

A 2001-es hivatalos népszámlálási adatok szerint csak 579.000 roma nemzetiségű él a Kárpát-medencében (lásd 2. táblázat). Ez a szám túl alacsonynak látszik, főleg az erdélyi romák száma sokkal magasabb, valószínűleg két millió körül lehet.¹¹

Közismert azonban, hogy a romák gyakran nem vállalják etnikai hovatartozásukat hivatalos népszámlálásokban, mivel tartanak a negatív közvetkezményektől.

Összegzésképpen, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az etnikai magyarok többségben vannak a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence összlakosságából legalább 39,7 % beszél magyarul, de mivel sok két illetve több nyelvű beszélő él azokon a területeken, ahol a magyarság él a Kárpát-medencében ez a százalék valószínűleg sokkal magasabb.

2. A magyar nyelv jogi helyzete a Kárpát-medencében

Ami a magyar nyelv jogi helyzetét a Kárpát-medencében illeti általában négy lehetőség van. Először is, az alkotmány határozza meg a hivatalos nyelvet, az úgynevezett államnyelvet. Ebben az esetben az államnyelv a többségi nemzet nyelve. Következtetésképpen, ha az adott országban más nyelvet is beszélnek hierarhikus viszony áll fenn, amelyben a többségi nyelv a hierarhia csúcsán van. A nyelvek e szerinti csoportosítását nem lehet demokratikusnak nevezni.

Másodszor, az alkotmány meghatározza a hivatalos nyelvet, az államnyelvet, a kisebbségi nyelvekkel együtt. Ebben az esetben nyelvi egyenlőség áll fent és ez megfelel a demokratikus normáknak. Harmadszor, a hivatalos nyelv vagyis az államnyelv nincs lefektetve az alkotmányban, más jogrendszerben van meghatározva. Negyedszer, a hivatalos nyelv vagy államnyelv nincsen meghatározva sem alkotmányban sem más jogrendszerben.

Ha figyelembe vesszük a magyar nyelvet a Kárpát-medencében, akkor a

---

¹¹ Lásd (Tóth 2005).

harmadik lehetőség nincsen képviselve.¹² Az első csoportban találjuk a magyar nyelvet Romániában, Szlovákiában, és a nyolcvanas, kilencvenes évek Milosevic Jugoszláviájában. Alapjában véve ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv státusza jogilag alacsonyabb helyzetű mind a három esetben. A magyar kisebbségnek nincsen hivatalos státusza az alkotmányban és a magyar nyelv használata korlátozva van nyelvtörvények által, még azokon a területeken is, ahol a magyarság többségben él, mint például az erdélyi Székelyföldön.¹³ A következőkben megvitatunk néhány olyan intézkedést Romániában, amely korlátozza a magyar nyelvet.¹⁴ A második csoportban ott találjuk a magyar nyelvet Szlovéniában, Horvátországban és részben Ausztriában, Ukrajnában és a 2002 utáni Szerbiában. Ezekben az esetekben az alkotmányban rögzítve van a magyar nyelv státusza, tehát itt a magyar nyelv egyenjogúságot élvez. A magyar nyelv helyzete ebben a csoportban sokkal előnyösebb, mint az első csoportban. A negyedik csoport jellemzi a magyar nyelv helyzetét Magyarországon. A magyar alkotmány nem határozza meg külön az országban a nyelvhasználatot, mivel efféle igények soha nem álltak fenn.

A magyar nyelvet Romániában nagy tömegek főleg Erdélyben beszélik. A regáti Románia területén a magyar körülbelül 100.000 etnikai moldovai magyarnak az anyanyelve, az úgynevezett csángó magyaroknak. Bukarest városában is sokan beszélik a magyar nyelvet. Erdélyben a magyar többségi nyelv Hargita, Kovászna, Maros megyékben. Továbbá egész Erdély területén használják a magyar nyelvet, néha többségi nyelvként, néha kisebbségi nyelvként településektől függően.

A román alkotmány 13-dik cikkelye határozza meg a nyelveknek a használatát. A román alkotmány a román nyelvet határozza meg az ország hivatalos nyelvének. Ebből az következik, hogy minden kisebbségi nyelvnek, beleértve a magyarnak nincsen alkotmányos státusza. A román alkotmány nem ismeri a kolektív nyelvi jogokat nem román beszélőknek lásd. 32.3 cikkelyt. Etnikai és nemzeti kisebbségek Romániában csak egyéni jogokkal rendelkeznek, ami a nyelvhasználatot illeti. Természetesen ez egy furcsa kikötés, mivel a nyelvhasználat nem egyénhez kötött. Ezt már több nemzetközi szervezet ismerte el, mint az ENSZ, az EBESZ, az Európai Tanács, amelyek a kolektív jogokat a nyelvi és kisebbségi egyezményeibe belefoglalták. Még a magyar-román államközi 1996-os egyezmény is elismeri a kisebbségek kolektív jogait. Emiatt a román jogrendszer ellentmond az ország nemzetközi aláírásainak.

A 13-dik cikkely következménye, hogy a hivatalos nyelvet kötelezően kell használni a közterületen. Más Romániában beszélt nyelvek úgy vannak kezelve, mint idegen nyelvek. Az oktatás nyelve is törvényileg van meghatározva. Az Oktatási Törvényben az van lefektetve, hogy Romániában az oktatási nyelv román,

---

12 Lásd a következő honlapot: <http://adattar.adattar.transindex.ro>.

13 Lásd Brubaker et. al. (2006); (Csergo 2007); (Kontra – Hattyár 2002).

14 Vesd össze (Péntek 2006); (Péntek – Benő 2003, 2005); (Benő – Szilágyi 2006).

lásd a 32.127 cikkelyt. Más nyelvek használata oktatás céljából a törvény által korlátozva van. Románia történelmét, földrajzát románul kell oktatni. Ez azt jelenti, hogy magyar tanulók nem tanulják Erdély helyneveit magyarul. Románia történelmét románul kell tanítani, ami azt eredményezi, hogy mind azok a vitális kérdések a magyar és román történelemben, mint a románok dáko-román eredetét nem lehet ellensúlyozni a magyar szemponttal. Továbbá a román törvény nem engedélyezi, hogy Romániában külföldi tankönyveket hivatalosan használjanak. Így nem szabad használni magyar történelemkönyvet a magyar kisebbségi osztályokban. Mivel a román nyelv a hivatalos nyelv oktatásügyi aktákat csakis románul fogadják el. Azért, mert a román nyelv az egyedüli hivatalos nyelv Románia területén minden önkormányzatnak biztosítania kell román nyelvű osztályokat még akkor is, ha nincsenek etnikai románok vagy román nyelvűek az adott községben. A román oktatási törvénykezés miatt aránytalanságokat tapasztalhatunk, ami egyéni beszélők nyelvtudását illeti. Magyar anyanyelvűek mindkét nyelvet ismerik, holott etnikai románok gyakran csak a hivatalos nyelvet beszélik, vagyis saját anyanyelvüket.

A megkülönböztető gyakorlat a kisebbségi nyelvekkel szemben megfigyelhetjük a közigazgatási törvény esetén is. Ez a törvény is lefekteti, hogy a közigazgatás hivatalos nyelve a román, lásd 32.127 cikkely. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatási aktákat románul kell közzétenni. Következésképpen erdélyi magyaroknak nincsen megengedve, hogy helyi hatóságokkal magyarul levelezzenek, még akkor sem, ha az adott községben a magyar lakosság alkotja a többséget. A közigazgatási törvény kitételei miatt a kisebbségi nyelvhasználat nagyon korlátozott, még akkor is, ha a román jog szerint kisebbségi nyelveket csak akkor lehet használni, ha az adott közösségnek lakosságának legalább 20 százaléka a kisebbségi nyelvet beszélőkből áll. Ezekben az esetekben is csak az utca és helynevek feliratait lehet használni a kisebbségi nyelven, de a hivatalos levelezés a helyi hatóságokkal vagy formális események, mint egy magyar pár házasságkötési szertartása nem lehetséges kisebbségi nyelven. Attól eltekintve, hogy Kolozsváron legalább 70.000 magyar nyelvű lakik az utolsó népszámlálási adatok szerint a város helynévtáblái egy nyelvűek román, mivel az etnikai magyarok száma nem éri el a 20 százalékot vagyis 19,9 százaléka. Még akkor is, ha az utóbbi szám igaz lenne, amiben lehet kételkedni, természetesen nem felel meg a demokratikus normáknak, ha annyi embert kizárnak az anyanyelv használatából városukban.

A megkülönböztető gyakorlat ami a magyar nyelvet illeti nemcsak a jogi rendszer megszerkesztésével történik, hanem még mindig tart az etnikai megosztás erőszakos megváltoztatása is.¹⁵ Az állam hivatalos, fél-hivatalos intézetei, mint a rendőrség, katonaság, az ortodox egyház, behatolnak olyan területekre, ahol a románt alig vagy nem is beszélik, hogy megváltoztassák az etnikai megosztást.

---

15 Lásd (Marác 2007).

3. Közép-Európa európaizálása

Az a kérdés vetődik fel, hogy a magyar nemzet hagyományos értelemben még mindig létezik a Kárpát-medencében vagy államhatárokat átívelő nyelvközösség. Az utobbi helyzet megegyezik azzal a kulturális térséggel, amely tartalmaz etnikai rokon kultúrákat Smith (1991,172) értemében. A kettős állampolgárságról szóló népszavazás a próba esetek egyike, hogy megválaszoljuk ezt a kérdést. Ezt a népszavazást 2005 december 5-én tartották meg Magyarországon. A népszavazás eredménye nem támogatta azt a nézetet, hogy a magyar politikai nemzet még egységes, attól eltekintve, hogy kis előnnyel 51,5 százaléka a szavazóknak, támogatta a határon túli magyarok kettős állampolgárságát és 48,4 százaléka ellenezte. A népszavazás azonban nem volt jogerős, mert a részvételi arány 37,4 százaléka az 50 százalékos érvénységi határ alatt maradt. Azt a következtetést lehet ebből levonni, hogy a magyarországi magyarokat nem érdekli a határokon átívelő politikai nemzet vagy ellenzik az egységes kárpát-medencei magyar nemzetet. Tehát jobb nem utalni a politikai nemzetre hagyományos értelemben, ha a kárpát-medencei magyarságról beszélünk. Ahelyett azt tételezzük fel, hogy a kárpát-medencei magyarság határokon átívelő kulturális közösség. A "kultúra" olyan rendszer, amelyben közös jelentések, hagyományok, magatartások, értékek és mind azok a jelképes formái jelen vannak. Világos, hogy a magyar nyelv e rendszerben központi helyet foglal el. A magyar nyelv nemcsak szerkezeti szempontból egységes, de egységes jelentés és tartalom szempontjából is, másképpen a kárpát-medencei beszélőknek kommunikációs nehézségei támadnának. Ez azonban nem igaz. Így a magyarság nincsen egy Kárpát-medencei magyar állam létezéséhez kötve, hanem inkább határokon átívelő közösség, amely nyelvileg, kulturálisan egységes. Azt mondhatjuk, hogy a 19-dik századi kulturális nacionalizmus szálló igéje „nyelvében él a nemzet” a mai napig érvényes.¹⁶

Azt a következtetést vonjuk le, hogy nem a nemzetiség tartalma változott a kommunizmus bukása óta, hanem a közterület Habermas 1962-es értelmében éledt újjá. E közterületeken mind egyének, mind nem kormányzói szervezetek, amelyek a civil társadalmat alkotják, szabadon cselekedhetnek. Az EU közép- kelet-európai terjeszkedésével ez a közép-európai közterület része lett az európai szabad térnek. E közterületen a civil társadalom szabadon és ösztönösen választhat kommunikációs nyelvet. A kárpát-medencei közterületeken rendkívül sok határon átívelő tevékenység folyik, amely a magyar nyelvet beszélőket egységesíti.

Itt csak néhány példa:

- több mint egy fél millió magyar nyelvű vesz részt a pünkösdi csíksomlyói búcsún
- a Magyarok Világszövetsége olyan nem kormányzói szervezet, amely határokon átívelő tagsággal rendelkezik. Ez igaz a magyar anyanyelvi

---

16 Lásd (Marác 1999).

konferenciákra is

- a Kárpát-medencében több határon átívelő eurórégió létezik, mint a Kárpátok eurórégiója
- a határon túli magyarok politikai rendszere hasonlít a magyarországi két tömb rendszerre, holott vannak helyi eltérések
- attól eltekintve, hogy Kolozsváron a hivatalos népszámlálási adatok szerint a magyarság száma 20 százalék alá esett a magyar közösség elég egységes hálózatot alkot a városban¹⁷
- a magyar műholdas televízió, a Duna Tv 1990 óta sugároz. Az adás célja, hogy informálja és egységesítse a világon élő magyarságot, de elsősorban a Kárpát-medencére összpontosít
- az, hogy közterületeken szabadon lehet működni kihívást jelent az oktatásra való állami egyeduralomra. Alapítványok is létrehozhatnak oktatási intézményeket, mint például a magyar nyelvű erdélyi „Sapientia Egyetem”-et
- az erdélyi Sapientia magyar egyetem és a nagyváradi Partium Keresztény egyetem és a komáromi magyar Selye János egyetem rektorai a Magyar Rektori Konferencia tagjai.
- a magyar könyvhéten, amelyet minden év június első hetében szerveznek a Vörösmarty téren Budapesten a legtöbb Kárpát-medencei magyar nyelvű kiadó jelen van új magyar nyelvű kiadványaival
- a Magyarországon megjelenő hírforumokban, újságokban, hetilapokban és egyéb nagyon sok téma jelenik meg a határon túli magyarul beszélő közösségekről és fordítva
- internetes forumokon nagyon sok magyarnyelvet beszélő felhasználó jelenlétét észlelhetjük. Ezek a forumok már eleve határokat ívelnek át. Például a magyarnyelvű forumnak, www.iwiw.hu, legalább többszázezer résztvevője van. Az www.iwiw.hu célja a világhálón keresztül megtalálni régi magyar ismerősöket.
- a Magyar Tudományos Akadémiának kirendeltségei vannak Erdélyben és Felvidéken.
- a budapesti református egyház gyülekezet "A remenység szigete" az erdélyi Királyhágó melléki református egyház kerületehez tartozik.

Mindezek a tevékenységek nem hivatalos nyelvpolitika vagy nyelvtervezés eredményei, hanem a közterületben zajló szabad és ösztönös cselekvések eredménye. Ez alátámaszta Smith (1991, 172) nézetét, hogy "kulturális térség, amely rokon kultúrákat tartalmaz, leginkább hosszú folyamatok eredménye és ami nincsen előkészítve, célja és iránya." Ezek a tevékenységek egyértelműen kimutatják, hogy a magyar nyelvhasználat átível határokon és hogy a határokon átívelő magyar közösség létezik. Ebben az esetben a magyar nyelv feltűnik mint 'lingua franca' -ként egy kulturális térségben, mint a Kárpát-medence¹⁸. Az a kérdés

---

17 Lásd Brubaker et al. (2006).

18 Lásd (Smith 1991, 172-173)

vetődik fel, hogy milyen az EU-ban a kisebbségi nyelvek státusza.¹⁹

4. Kisebbségi nyelvek az Európai Unióban

Az EU jelenleg nem bír külön kisebbségi nyelveket védő egyezményekkel, holott az anyanyelv használati jogát az Unió elismeri mint alapvető jog. Vess össze például az Európai Unió Alapvető jogok chartájának (amelyet Niceben rögzítettek 2000 december 7-én) 22-dik cikkelyét, amelyben azt olvashatjuk, hogy az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási, nyelvi sokszínűséget. Az EP többször szavazott meg határozatokat például 1981-ben, 1983-ban, 1987-ben, 1994-ben, hogy védje meg a kisebbségi jogokat, beleértve a nyelvi jogokat és elfogadta az Európai Unió Intézeteiben hivatalos nyelvek használatával kapcsolatos határozatot 1995 január 19-én, amelyben az áll, hogy az EU összes hivatalos nyelvei munkanyelvek.²⁰

Jelenleg az Európai Tanács két jogi egyezményt fogadott el, amelyek fontosak a kisebbségi nyelvek megvédésének szempontjából, a Keretegyezményt a nemzeti kisebbségek védelméről, amelyet 1995 január 1-én Strassbourghban írtak alá és a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját, amelyet 1992 november 5-én írtak alá. Ezeknek az egyezményeknek általános alkalmazása jelentősen hozzájárul az európai stabilitáshoz, demokratizálásához, békéjéhez.

A Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről a nemzeti kisebbségek önazonosságának pozitív megkülönböztetését támogatja emberjogok és általános szabadságjogok alapján. Ez a keretegyezmény elismeri, hogy a kisebbségi jogok kolektív jogok és hogy határon átívelő együttműködés nincs korlátozva államokra, hanem helyi és regionális hatóságok is résztvehetnek ebben. Ez rendkívül lényeges a határon túli magyar közösségekre nézve a Kárpát-medencében. A következő táblázat azt mutatja, hogy minden érintett állam a Kárpát-medencében, ahol magyarul beszélnek aláírta, illetve alkalmazza a Keretegyezményt a nemzeti kisebbségek védelméről:

5. Táblázat: Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről

Államok	Aláírták	Ratifikáltak	Hatályba lépett
Ausztria	29/06/95	31/03/98	01/07/98
Horvátország	06/11/96	11/10/97	01/02/98
Magyarország	01/02/95	25/09/95	01/02/98

¹⁹ Az utóbbi években amellet érveltek, hogy kulturális és nyelvi autonómia a demokratikus társadalom velejárója ((Halperin et al. 1992); (Balogh 1999). A Kárpát-medencei magyar közösségek a kommunizmus bukása után autonómiáért harcolnak. Itt ezt a kérdést mellőzni fogom.

²⁰ Lásd a tanulmányokat a következő kötetben (Trifunovska 2001).

Románia	01/02/95	11/05/95	01/02/98
Szerbia	11/05/01	11/05/01	01/09/01
Szlovákia	01/02/95	14/09/95	01/02/98
Szlovénia	01/02/95	25/03/98	01/07/98
Ukrajna	15/09/95	26/01/98	01/05/98

A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája abból indul ki, hogy a nyelvek az európai közös kulturális hagyatéknek része és hogy a nyelvek megvédése szükséges, mivel az államok beolvasztó politikát folytatnak és a modern civilizációkat egységesítenek. Minden érintett állam, ahol a magyar nyelvet beszélik aláírta ezt a chartát is, kivéve Románia. Vessd össze a következő táblázatot:

6. Táblázat: Regionális és kisebbségi nyelvek európai chartája

Államok	Aláírták	Ratifikálták	Hatályba lépett
Ausztria	05/11/92	28/06/01	01/10/01
Horvátország	05/11/97	05/11/97	01/03/98
Magyarország	05/11/92	26/04/95	01/03/98
Románia	17/07/95		
Szerbia	22/03/05	15/02/06	01/06/06
Szlovákia	20/02/01	05/09/01	01/01/02
Szlovénia	03/07/97	04/10/00	01/01/01
Ukrajna	02/05/96	19/09/05	01/01/06

Alapvetően a Kárpát-medencei magyar nyelvű közösségek jogilag védve vannak az Európai Tanács két egyezménye által. Az EU még nem vette át ezeket az egyezményeket, de azok az Európai Tanács tagjai, melyek aláírták ezeket az egyezményeket EU-tagok is, kivéve Ukrajna. Elvárható, hogy az Európai Tanács mércéjét az EU is átveszi a jövőben.

Az Unió elismerte, hogy szükséges megvédeni és ápolni a nyelveket azzal, hogy nemrég kineveztek egy több nyelvűségi biztost. Az első több nyelvűségi biztos a román Leonard Orban lett, aki saját országából ismeri ezt a témát. A székfoglaló beszédében 2006 november 11-én Brüsszelben Orban azt állította: "...Európa nyelvi és kulturális többszínűsége egy olyan tőkeforrás, amit gondozni és fejleszteni kell...;...a sokszínűség tisztelete, beleértve a nyelvi sokszínűsége és minden típusú megkülönböztetés elleni harc alapvető pillérek ahhoz, hogy képesek leszünk egy szociális Európát építeni". Nagyon nehéz nem egyetérteni ilyen kijelentésekkel. Abból az interjúból, amelyre sor került székfoglaló beszéde után europarlamenti képviselőkkel kiderült, hogy a biztos nem ismerte a magyar nyelv helyzetét a saját

országában. "Megismételelem az Európai Bizottság álláspontját, amivel egyetértek. Romániában a kisebbségi jogok területén figyelemreméltó javulás tapasztalható [...]. Véleményem és a Bizottság véleménye szerint a kisebbségi jogokat Romániában tiszteletben tartják". Nem sokkal a biztos beiktatása után ezekkel a véleményekkel ellentétben két fizika tanárt elbocsátottak a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetemről, mert több nyelvű magyar-román-német feliratokat tettek ki. Ezt azért tették, mert az egyetemi szenátus 2005-ös döntése ellenére ezek a több nyelvű feliratok teljesen hiányoztak.

5. Következtetések

Többen amellet érveltek, hogy az angolnak van a legtöbb esélye, hogy az európai „*lingua franca*”-vá váljon.²¹ E tanulmányban viszont amellet foglaltunk állást, hogy a magyarnak esélye van régióális „*lingua-franca*”-vá válni a Kárpát-medencében. Először is, Magyarország népességének majdnem száz százaléka magyar anyanyelvű. Ez az arány magasabb, mint az etnikai magyarok aránya, amely a 2001-es népszámlálási adatai szerint 91,2 százalék (lásd 4-dik táblázatot).

Magyarországon a nemzeti kisebbségek, romák, és más etnikai csoportok is a magyart, az államnyelvet beszélik. Másodszor, a magyarországi magyarok 58 százaléka csakis az anyanyelvét ismeri. A magyarországi magyaroknak csak 25 százaléka beszéli a magyar anyanyelve mellett a németet.²² Ez azt jelenti, hogy a Kárpát-medence magyar központja nemcsak kedvez annak, hogy a magyar legyen e térség „*lingua franca*”-ja, hanem emiatt már eleve minden más nyelvnek ilyenjellegű szerepe lehetetlen. Tehát sem az angolnak, sem a németnek nincsen esélye, hogy a Kárpát-medencében „*lingua franca*” legyen. Harmadszor, a Kárpát-medence népességének majdnem 40 százaléka magyarul beszél. Ez egyezik a magyar etnikum arányával. A magyarnyelvűek aránya ennél sokkal magasabb. A magyar nyelvet más etnikai csoportok is használják (lásd a 2-dik táblázatot).

Negyedszer, jelölt pozíciója van a magyar nyelvnek a Kárpát-medencében nyelvgeopolitikai szempontból. A magyar nyelv szerkezeténél rokonságára nézve elüt a szomszédos nyelvektől. E miatt a szomszédos nyelvek nem tudják a magyar nyelvet bekebelezni.²³ Ötödször, a kárpát-medencei magyar nyelv helyzete erősödik a térség nagyméretű európaizálásától. A magyar nyelvet jogilag elismerik nyolc kárpát-medencei országban. Ezt a helyzetet erősíti az Európai Tanács Keretegyezménye a nemzeti kisebbségek védelméről és a Régióális és kisebbségi nyelvek európai chartája. Hatodszor, a térség európaizálása azt fogja eredményezni, hogy a szabad nyelvhasználatot nem tudják államhatárok korlátozni, holott főleg szlovák és román nacionalista politika a magyar nyelv szabad használatát akadályozni kívánja. **Összegezésül, a magyar nyelvnek jó esélye van, hogy a Kárpát-medence „*lingua franca*”-jává legyen.**

---

21 (Philipson 2003).

22 Eurobarometer 243: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf.

23 Lásd (Balázs – Marác 1996).

Könyvészet

- Ankerl Géza 2004: *Anyanyelv, írás és civilizációk*. Budapest
- Balogh Sandor 1999: *Autonomy and the New World Order. A Solution to the Nationality Problem*. Toronto-Buffalo
- Balázs Géza - Marác László 1996: *Nyelvgeopolitika*. Magyar Nyelvőr 120. 31-48
- Bárdi Nándor - Éger György 2000: *Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989-1999*. Budapest
- Benő Attila - N. Szilágyi Sándor (szerk.) 2006: *Nyelvi közösségek - nyelvi jogok*. (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 3.) Kolozsvár
- Brubaker Rogers, Margit Feischmidt, Jon Fox, Liana Grancea 2006: *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton
- Chaszar Edward 1982: *Trianon and the Problem of National Minorities*. In: Király Béla K. - Peter Pastors - Ivan Sanders (szerk.): *Essays on World War I: Total War and Peacemaking, A Case Study on Trianon*. (War and Society in East Central Europe Vol. VI. Social Science Monographs.) New York, 479-491
- Csergo Zsuzsa 2007: *Talk of the Nation: Language and Conflict in Romania and Slovakia*. London
- Galántai József 1992: *Trianon and the Protection of Minorities*. Budapest
- Habermas Jürgen 1962: *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. New York
- Halperin Morton H. - David J. Scheffer - Patricia L. Small 1992: *Self-Determination in the New World Order*. Washington
- Király Béla K. - Peter Pastors - Ivan Sanders (szerk.) 1982: *Essays on World War I: Total War and Peacemaking, A Case Study on Trianon*. (War and Society in East Central Europe Vol. VI. Social Science Monographs.) New York
- Kollányi Károly 2005: *Kárpáti trilógia*. Pomáz
- Kocsis Károly (szerk.) 2005: *South Eastern Europe in Maps*. Budapest
- Kocsics Károly - Zsolt Bottlik - Patrik Tátrai 2006: *Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989-2002)*. Budapest
- Kocsis Károly - Eszter Kocsis-Hodosi 1995: *Hungarian Minorities in the Carpathian Basin. A Study in Ethnic Geography*. Toronto-Buffalo
- Kontra Miklós - Helga Hattjár (szerk.) 2002: *Magyarok és nyelvtörvények*. Budapest
- Marác László. 2007. *Magyar Újjászületés: Politikai Elmékedések Közép-Európáról*. Budapest
- Marác László 1999: *Guarding the Hungarian Language and Identity in the New Europe: 'The Nation Lives in Its Language'*. In: Marác László (szerk.): *Expanding European Unity- Central and Eastern Europe*. (Yearbook of European Studies 11.) Amsterdam, 69-91
- Péntek János 2006: *Magyar nyelv, magyar nyelvhasználat Kolozsváron*. In: Benő Attila - N. Szilágyi Sándor (szerk.): *Nyelvi közösségek - nyelvi jogok*. (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 3.) Kolozsvár, 267-273
- Péntek János - Benő Attila 2003: *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban*. (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 1.) Kolozsvár
- Péntek János - Benő Attila 2005: *Nyelvi jogok Romániában*. In: Péntek János - Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 2.) Kolozsvár, 95-121
- Phillipson Robert 2003: *English-Only English? Challenging Language Policy*. London
- Rónai András 1945: *Atlas of Central Europe*. Budapest-Balatonfüred. Digital Fascimile Edition 1993. Budapest
- Smith, Anthony D. 1991: *National Identity*. London: Penguin Books.
- Tóth Ágnes (szerk.) 2005: *National and Ethnic Minorities in Hungary, 1920-2001*. (East European Monographs, No. DCXCVIII.) New York
- Trifunovska Snežana (szerk.) 2001: *Minority Right in Europe - European Minorities and Languages*. The Hague

Honlapok

- Eurobarometer 243: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf
- Orban Leonard 2006: *Commissioner designate for multilingualism, Introductory statement, European Parliament Hearing, Brussels, 27-11-2006*.
Summary of hearing of Leonard Orban, Commissioner-designate for Multilingualism.
http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/008-329-331-11-48-901-20061127_IPR00312-27-11-2006-2006-false/default_nl.htm
- Szarka László: *State Language, official language-the legal situation of the minority languages in East Central Europe (in Hungarian)*. <http://adattar.adatbank.transindex.ro>
- Vizi Balázs: *The European Union and Minority Languages*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Szotak Szilvia: *Language Rights for Minorities in Austria with special reference to the Hungarian minority*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Kollath Anna: *The Language Rights of Minorities in the Slovenian Republic*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Labádi Károly: *Language Laws and Language Rights in Croatia*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Péntek János - Benő Attila: *Language Laws in Romania*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Göncz Lajos: *Minority Language Rights in the Federal Republic of Yugoslavia through the eyes of a Psychologist*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Szabómihályi Gizella: *Language Laws concerning the Slovakian Minority and the Field of Minority Language Use - with special reference to the Hungarian community*

<http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Beregszászi Anikó - Cserniczkó István: *The De Jure and De Facto Opportunities for the Use of the Hungarian Language in Sub-Carpathia* <http://adattar.adatbank.transindex.ro>

Demeter Zayzon Mari: *The Language Rights of Minorities in Hungary*